

Kortanalys 1/2019

Utsatthet för brott

Riskfaktorer vid brott mot enskild person

Innehåll

Innehåll	3
Sammanfattning	4
Inledning	6
Syfte och frågeställningar	6
Datamaterial och metod	7
Resultat	10
Brott mot enskild person sammantaget	10
Misshandel.....	12
Hot	13
Sexualbrott	14
Personrån.....	15
Fickstöld	16
Försäljningsbedrägeri	17
Kort-/kreditbedrägeri.....	18
Trakasseri	20
Nätkränkning.....	21
Resultaten sammantaget och diskussion	23
Referenser	26
Bilagor	28
Bilaga 1. Metodbilaga	28
Bilaga 2. Känslighetsanalys.....	33

URN: NBN: SE: BRA-807
© Brottsförebyggande rådet 2019

Författare: Victor Ståhl
Vetenskaplig granskare: Sven-Åke Lindgren, professor emeritus i sociologi, Göteborgs universitet.
Omslagsillustration: Susanne Engman
Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, fax 08-411 90 75, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna kortanalys kan laddas ner från Brås webbplats www.bra.se

Sammanfattning

I samhället finns flera olika aktörer som arbetar brottsförebyggande och som därmed kan tänkas ha nytta av kunskap om brottsutsatthet och olika riskfaktorer. Denna kortanalys undersöker risken för att utsättas för brott mot enskild person och hur den hänger ihop med socioekonomiska och demografiska förhållanden.

Frågeställningarna är följande:

1. Vilka bakgrundsvariabler har störst betydelse för utsattheten för brott mot enskild person?
2. Finns det skillnader mellan män och kvinnor i risken att utsättas, sett till olika bakgrundsvariabler?

Kortanalysen baseras på statistik från Nationella trygghetsundersökningen (NTU) och är avgränsad till brott mot enskild person: misshandel, hot, sexualbrott, personrån, fickstöld, försäljningsbedrägeri, kort-/kreditbedrägeri, trakasseri och nätkränkning. I kortanalysen undersöks risken för utsatthet mot olika bakgrundsvariabler, och specifika modeller tas fram, dels för brotten mot enskild person sammantaget, dels separat för de olika brottstyperna.

Ålder, familjetyp och bostadstyp påverkar risken att utsättas

När man analyserar brott mot enskild person sammantaget är ålder, familjetyp och bostadstyp de variabler som påverkar utsattheten mest. Risken att utsättas avtar med åldern; den är högre bland de yngre än bland de äldre. Jämför man brottstyperna sinsemellan finns det vissa brott där risken att drabbas är mer koncentrerad till unga, och andra brott där risken är mer jämnt fördelad mellan åldrarna. Utsattheten för nätkränkning är särskilt koncentrerad till de yngsta, i synnerhet de yngsta kvinnorna. Även vid misshandel och sexualbrott är

risken koncentrerad till unga, och avtar särskilt snabbt med åldern. Risken att bli utsatt för bedrägeri är å andra sidan relativt jämnt fördelad, speciellt inom spannet 16–55 år. Trots mindre skillnader mellan de olika brottstyperna är den generella tendensen att utsattheten är högst bland unga, avtar med åldern och är som lägst för de äldsta.

För de allra flesta brottstyperna har familjetyp en viss betydelse. I regel har ensamstående en högre risk att utsättas, och särskilt hög är risken för ensamstående med barn. Ensamstående mammor har särskilt hög risk att utsättas för misshandel, medan ensamstående pappor har särskilt hög risk att utsättas för nätkränkning. Ensamstående kvinnor utan barn har särskilt förhöjd risk att utsättas för sexualbrott.

Liksom ålder och familjetyp bidrar även bostadstyp till att förklara utsattheten. Risken varierar mellan olika bostadstyper, där de som bor i flerfamiljshus har större risk att utsättas.

Kön påverkar risken att utsättas för misshandel, sexualbrott, personrån och försäljningsbedrägeri

Om de olika brottstyperna jämförs framkommer en bild av såväl likheter som skillnader.

För flera brottstyper har kön betydelse; för vissa brottstyper finns överrisker för männen, medan andra brottstyper innebär överrisk för kvinnorna. Män har en förhöjd risk att utsättas för misshandel, personrån och i viss mån försäljningsbedrägeri. Kvinnor har en förhöjd risk att utsättas för sexualbrott, där risken är hela tio gånger så stor som för män.

Sysselsättning bidrar till att förklara utsattheten för några specifika brott. Risken att utsättas för trakasserier, nätkränkningar och bedrägerier är större för egna företagare, personer med sjukersättning, arbets-

lösa och långtidssjukskrivna.

Teorier sätter resultaten i ett sammanhang

Kortanalysen har inte testat olika teorier, utan är en statistik analys av risker att utsättas utifrån olika demografiska och socio-ekonomiska förhållanden. För att sätta resultaten i ett sammanhang presenteras

exempel på teorier och synsätt.

Vissa teorier menar att individers levnadsmönster, i form av livsstil och rutiner, har en central betydelse för risken att utsättas för brott, medan en annan teori menar att bristande resurser kan leda till ett visst levnadsmönster, som i sin tur kan leda till ökade risker att utsättas.

Huvudresultat i punktform

- Risken att utsättas för brott mot enskild person påverkas av ålder, familjetyp och bostadstyp.
- Risken att utsättas avtar med åldern.
- Ensamstående, speciellt de med barn, har högre risk än sammanboende.
- Boende i flerfamiljshus har högre risk än boende i småhus.

Inledning

Medborgarnas utsatthet för brott, känsla av otrygghet och erfarenheter av rättsväsendet är sedan länge naturligt i fokus för kriminalpolitiken, och att minska människors utsatthet för brott är ett viktigt mål. Därför är det angeläget att undersöka denna utsatthet och över- och underrisker i olika grupper. Sådan kunskap kan ge bättre möjligheter för rättsväsendet och samhället att satsa på åtgärder inom de områden där de behövs mest. Den här kortanalysen kan fungera som ett stöd för brottsförebyggande aktörer, i syfte att i förlängningen bidra till minskad brottslighet i samhället.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna kortanalys är att undersöka utsattheten för brott mot enskild person, dels sammantaget, dels indelat i nio brottstyper, utifrån data från Nationella trygghetsundersökningen (NTU). Genom att frigöra de olika bakgrundsvariablernas effekter från varandra kompletteras den löpande NTU-statistiken. Analysen utgår från följande frågeställningar:

1. Vilka bakgrundsvariabler har störst betydelse för att utsättas för brott mot enskild person?
2. Finns det skillnader mellan mäns respektive kvinnors risk att utsättas, beroende på olika bakgrundsvariabler?

Den första frågan fokuserar på utsattheten i samhället, men också eventuella skillnader i risker mellan vissa grupper¹, till exempel olika familjetyper, såsom ensamstående föräldrar. Den andra frågan undersöker om mönstren i utsatthet skiljer sig åt mellan män och kvinnor.

¹ Fokus är alltså på brottsutsatthet oavsett om individen utsatts en eller flera gånger. En tidigare kortanalys har särskilt studerat individer som blivit utsatt flera gånger (Brå 2017).

Datamaterial och metod

Kortanalysen baseras på NTU², en frågeundersökning om bland annat trygghet och utsatthet för brott. År 2017 tillfrågades ett slumpmässigt urval på 200 000 personer ur den svenska befolkningen i åldrarna 16–84 år, varav 79 933 personer svarade (37 586 män och 42 347 kvinnor) svarade. Andelen svarande³ var därmed 40,1 procent (Brå 2018), vilket också kan uttryckas som att det externa bortfallet var 59,9 procent. Vissa svarar inte eller ens nås av undersökningen, vilket framför allt gäller de allra mest marginaliserade grupperna, såsom hemlösa, människor med tungt missbruk eller personer i kriminella miljöer, men undersökningen anses representera den vuxna befolkningen i stort.

Tabell 1 visar antalet svarande per brottstyp, uppdelat på kön och på om de blivit utsatta eller ej. Antalet svarande på var och en av frågorna om specifika brottstyper är lägre än 79 933, vilket beror på att det finns personer som inte svarat på samtliga frågor.

Kortanalysen omfattar inte alla brottstyper, utan bara de som i NTU definieras som *brott mot enskild person*. Därmed undersöks inte egendomsbrott mot hushåll, bedrägerier och andra brott mot företag, narkotikabrott, trafikbrott eller andra brott mot stat och allmänhet.

Datamaterialet avser utsatthet under 2016 och är indelat i utsatta respektive icke-utsatta per brottstyp (se tabell 1), för brottstyperna misshandel, hot, sexualbrott, personrån, fickstöld, försäljningsbedrägeri, kort-/kreditbedrägeri, trakasseri och nätkränkning.

Tabell 1: Antal svarande per brottstyp, uppdelat på kön och på utsatta respektive icke-utsatta.⁴

	Män			Kvinnor			Samtliga
	Antal utsatta	Antal icke-utsatta	Summa	Antal utsatta	Antal icke-utsatta	Summa	Totalt
Misshandel	1 271	35 917	37 188	838	40 934	41 772	78 960
Hot	2 608	34 570	37 178	2 788	38 958	41 746	78 924
Sexualbrott	318	36 867	37 185	2 800	38 987	41 787	78 972
Personrån	508	36 689	37 197	226	41 580	41 806	79 003
Fickstöld	956	36 250	37 206	1 113	40 738	41 851	79 057
Försäljningsbedrägeri	1 682	35 538	37 220	1 410	40 455	41 865	79 085
Kort-/kreditbedrägeri	1 890	35 290	37 180	1 607	40 217	41 824	79 004
Trakasseri	1 777	35 334	37 111	2 476	39 213	41 689	78 800
Nätkränkning	630	36 512	37 142	739	40 968	41 707	78 849
Brott mot enskild person sammantaget (netto-redovisning)	7 268	29 317	36 585	8 736	32 217	40 953	77 538

² Under 2017 genomfördes två trygghetsundersökningar parallellt för att få en uppfattning om vilka effekter ett metodbyte har på statistiken. I denna kortanalys används enbart uppgifter från den ena undersökningen (NTU lokal).

³ Oviktad svarsfrekvens.

⁴ Det interna bortfallet i datamaterialet är överlag lågt (som lägst 1,1 procent för försäljningsbedrägeri och som högst 1,4 procent för trakasseri). Detta interna bortfall gör dock att det totala antalet svarande per brottstyp är lägre än 79 933 personer.

De olika brottstyperna studeras sedan i relation till olika bakgrundsvariabler. Tidigare studier, bland annat av Estrada och Nilsson (2006) har visat att olika egenskaper på individ- och hushållsnivå samvarierar med brottsutsatthet. Ett resultat i deras studie var att våldsbrott snarare korrelerar mer med förhållanden på individ- och hushållsnivå än med förhållanden på områdesnivå.⁵ En annan studie som undersökte bostadsområdets betydelse för allmänhetens otrygghet och oro för brott, fann att förhållanden på individ- och hushållsnivå dominerade över områdesnivå (Brå 2008). I denna kortanalys studeras endast de variabler på individnivå som är tillgängliga i NTU, närmare bestämt följande demografiska och/eller socioekonomiska förhållanden⁶ (för en mer detaljerad beskrivning se bilaga 1):

- kön
- ålder
- svensk/utländsk bakgrund
- utbildning (högsta)
- familjetyp
- bostadstyp
- boendeort
- ekonomiskt bistånd
- sysselsättning
- förvärvsinkomst.

Metod och presentation

I denna kortanalys används logistisk regression, en metod som är särskilt framtagen för att hantera förhållanden där en händelse inträffar (1) eller inte inträffar (0). Utifrån en logistisk regressionsmodell kan man beräkna risken att en händelse ska inträffa eller inte, i detta fall om individen är utsatt (1) eller inte utsatt (0), utifrån en eller flera förklarande variabler.⁷

De så kallade riskkvoterna kan bara anta positiva värden, från noll (0) och uppåt. Om riskkvoten är ett (1) har grupperna lika stor risk att utsättas. Riskkvoter under ett (1) innebär att den studerade gruppen har lägre risk än referensgruppen, medan riskkvoter över ett (1) innebär att gruppen har högre risk.

Om andelen utsatta män skulle vara tio procent, andelen utsatta kvinnor fem procent och kvinnorna utgör referensgruppen, blir riskkvoten för män två, vilket kan uttryckas som att män har dubbelt så stor risk att utsättas som kvinnor.

$$Riskkvot_{man} = \frac{\text{Andel utsatta män}}{\text{Andel utsatta kvinnor}} = \frac{0,10}{0,05} = 2$$

Analyserna i denna studie tar hänsyn till att NTU är baserad på ett så kallat stratifierat obundet slumpmässigt urval.

I rapporten finns tabeller där olika gruppers risk att utsättas för brott presenteras. I tabellerna presenteras därför bara bakgrundsvariabler som har viss påverkan på utsattheten, fokuserar

⁵ Författarna finner delvis andra effekter för brottstyper som inte ingår i denna studie. De finner att områdesvariabler har en svag effekt på stöld och skadegörelsebrott.

⁶ Utöver dessa individförhållanden finns andra som kan påverka risken att utsättas för brott mot enskild person, till exempel bristande självkontroll och annan brist på kognitiv förmåga.

⁷ Vid logistisk regression skattas så kallade koefficienter för de förklarande variablerna, som kan räknas om till såväl oddskvoter och riskkvoter. I denna kortanalys presenteras riskkvoter.

på huvuddragen och lyfter bara fram resultat där det är stora skillnader i risk och där resultaten är statistiskt signifikanta.

I tabellerna markeras statistiskt signifikanta resultat med stjärnor. Antalet stjärnor speglar signifikansgraden där en stjärna representerar signifikansnivå på 5 procent, två stjärnor representerar signifikansnivå på 1 procent och tre stjärnor representerar signifikansnivå på 0,1 procent. Ju fler stjärnor desto mer statistiskt säkra är resultaten.

Hur modeller identifieras

Ett syfte är att ta fram modeller som förklarar så mycket av utsattheten som möjligt utan att vara alltför komplexa. Om väldigt många variabler inkluderas i modellerna är risken högre att någon av variablerna förklarar slumpmässig variation istället för systematisk variation.

I arbetet med denna kortanalys har vi sett att bland annat personer med ekonomiskt bistånd har hög utsatthetsrisk, men att det handlar om en mycket liten grupp, ungefär en procent av befolkningen, vilket gör att ekonomiskt bistånd ger ett försumbart bidrag till att förklara utsattheten i samhället.

Därmed behövs en teknik för att explorativt identifiera modeller. I kortanalysen används *forward stepwise*, där en förklarande variabel i taget inkluderas i modellen till dess att inga fler variabler bidrar till att förbättra modellen. I kortanalysen har en stor mängd modeller testats med målet att ta fram relativt enkla modeller med en så begränsad uppsättning variabler som möjligt.

I kortanalysen tas specifika modeller fram för de olika brottstyperna. För vissa brottstyper kan en viss förklarande variabel ha en betydelse, något som inte alltid gäller för en annan brottstyp. Därför kan det finnas skillnader mellan brottstyperna, där en viss kombination av variabler kan vara aktuell för en viss brottstyp medan en annan kombination är aktuell för en annan brottstyp.

För att kunna jämföra risker mellan män och kvinnor används samma bakgrundsvariabler. En nackdel är att vissa variabler kan ha en betydelse för män och andra för kvinnor, vilket inte studeras i kortanalysen, utan snarare fördelningen av risk bland män och kvinnor, när samma variabler studeras. De modeller som presenteras är de som har störst betydelse för *samtliga personer*.

För att den intresserade läsaren ska kunna bedöma känsligheten i resultaten kompletteras de multivariata modellerna med bivariata modeller i bilaga 2. De bivariata modellerna är enkla modeller med enbart en förklarande variabel, till skillnad från multivariata modeller, som innehåller två eller flera förklarande variabler.

Resultat

I kortanalysen studeras brott mot enskild person. Först presenteras resultat för samtliga brott mot enskild person, och därefter resultaten per brottstyp.

Brott mot enskild person sammantaget

År 2017 uppgav 23,1 procent av befolkningen i åldrarna 16–84 år att de blivit utsatta för brott mot enskild person under det senaste året (Brå 2018). Utsattheten för brott mot enskild person är olika fördelad i befolkningen, där vissa grupper har en högre utsatthet medan andra har lägre. I tabell 2 presenteras hur utsattheten hänger samman med ålder, familjetyp och bostadstyp. Andra variabler, däribland kön, har testats men bedöms bara ge ett marginellt bidrag och därför utelämnats. I tabellen presenteras så kallade riskkvoter, där en kvot under ett (1) innebär att den specifika gruppen har lägre risk än referenskategori, medan riskkvoter över ett (1) betyder att den specifika gruppen har högre risk.

Olika åldersgrupper uppvisar varierande risk att utsättas, och risken är som högst bland de yngsta och som lägst bland de äldsta. Unga i åldern 16–19 år har 1,3 gånger så stor risk som referenskategori (i åldern 25–34 år), varefter risken avtar med åldern och är som lägst bland de äldsta (0,4). Bland kvinnor är denna minskning särskilt tydlig, från 1,3 för de yngsta kvinnorna till 0,2 för de äldsta kvinnorna. Risken bland de yngsta männen är 1,2, men sjunker med åldern och är som lägst för de äldsta männen (0,5).

Utöver ålder verkar också familjetyp hänga ihop med risken att utsättas. Ensamstående, speciellt de med barn, har högre risk att utsättas. Bland ensamstående med barn är risken 1,5 jämfört med referenskategori (sammanboende utan barn).

Även bostadstyp hänger ihop med risken att utsättas för något brott mot enskild person. Personer som bor i flerfamiljshus har 1,2 gånger så stor risk som de i småhus.

Tabell 2: Risk att bli utsatt för något brott mot enskild person. Analyser av samtliga respektive kvinnor och män separat. Riskkvoter och signifikansnivåer.

Variabel	Kategori	Samtliga	Män	Kvinnor
Ålder	16–19	1,3***	1,2**	1,3***
	20–24	1,3***	1,2***	1,4***
	25–34 (ref.kat.)			
	35–44	0,8***	0,9**	0,8***
	45–54	0,8***	0,9**	0,8***
	55–64	0,6***	0,8***	0,5***
	65–74	0,5***	0,6***	0,3***
Familjetyp	75–84	0,4***	0,5***	0,2***
	Sammanboende utan barn (ref.kat.)			
	Sammanboende med barn	1,0	1,1**	0,9
	Ensamstående utan barn	1,1***	1,1*	1,3***
Bostadstyp	Ensamstående med barn	1,5***	1,4***	1,5***
	Småhus (ref.kat.)			
	Flerfamiljshus	1,2***	1,2***	1,3***

**** Statistiskt signifikant på 0,1 procentsnivån.

*** Statistiskt signifikant på 1 procentsnivån.

** Statistiskt signifikant på 5 procentsnivån.

* Ej statistiskt signifikant.

Misshandel

Vi har sett att ålder, familjetyp och bostadstyp påverkar risken att utsättas för brott mot enskild person sammantaget. Studerar man de enskilda brottstyperna sinsemellan framkommer såväl likheter som skillnader.

År 2017 uppgav 3,1 procent av befolkningen i åldrarna 16–84 år att de blivit utsatta för misshandel under det senaste året. I tabell 3 visas olika kategoriers risk att utsättas för misshandel. Likt brott mot enskild person sammantaget hänger risken ihop med ålder, familjetyp och bostadstyp, men också kön.

Något som utmärker brottstypen misshandel är att risken att utsättas är särskilt koncentrerad till unga och avtar särskilt snabbt med åldern. Både ensamstående mammor och pappor har förhöjd risk att utsättas, men risken är mer förhöjd bland ensamstående mammor, som har 2,5 gånger så stor risk som referenskategori, medan ensamstående pappor har 1,6 gånger så hög risk som referenskategori. Utöver ålder, familjetyp och bostadstyp har kön inverkan på risken; män har 1,8 gånger så stor risk som kvinnor.

Tabell 3: Risk att bli utsatt för misshandel. Analyser av samtliga respektive kvinnor och män separat. Riskkvoter och signifikansnivåer.

Variabel	Kategori	Samtliga	Män	Kvinnor
Kön	Kvinnor (ref.kat.)			
	Män	1,8***		
Ålder	16–19	1,6***	1,4**	1,8***
	20–24	1,5***	1,4**	1,7***
	25–34 (ref.kat.)			
	35–44	0,7**	0,7**	0,8
	45–54	0,5***	0,4***	0,8
	55–64	0,3***	0,2***	0,5***
Familjetyp	65–74	0,1***	0,1***	0,1***
	75–84	0,1***	0,1***	0,1***
	Sammanboende utan barn (ref.kat.)			
	Sammanboende med barn	1,0	0,9	1,1
Bostadstyp	Ensamstående utan barn	1,5***	1,4**	1,7***
	Ensamstående med barn	2,1***	1,6*	2,5***
Bostadstyp	Småhus (ref.kat.)			
	Flerfamiljshus	1,4***	1,3***	1,5***

**** Statistiskt signifikant på 0,1 procentsnivån.

*** Statistiskt signifikant på 1 procentsnivån.

** Statistiskt signifikant på 5 procentsnivån.

* Ej statistiskt signifikant.

Hot

År 2017 uppgav 7,9 procent av befolkningen i åldrarna 16–84 år att de blivit utsatta för hot under det senaste året (Brå 2018). Ålder, familjetyp och bostadstyp påverkar risken att utsättas, vilket är samma variabler som för brott mot enskild person sammantaget.

I tabell 4 visas olika gruppers risk att utsättas för hot, och tendenserna liknar dem för brott mot enskild person sammantaget: Risken är som högst bland unga, bland ensamstående, speciellt de med barn, och bland boende i flerfamiljshus.

Tabell 4: Risk att bli utsatt för hot. Analyser av samtliga respektive kvinnor och män separat. Riskkvoter och signifikansnivåer.

Variabel	Kategori	Samtliga	Män	Kvinnor
Ålder	16–19	1,1*	1,1	1,1
	20–24	1,1	1,0	1,1
	25–34 (ref.kat.)			
	35–44	0,9	0,8**	1,1
	45–54	0,9*	0,8*	1,0
	55–64	0,7***	0,7***	0,7***
	65–74	0,3***	0,4***	0,3***
	75–84	0,1***	0,2***	0,1***
Familjetyp	Sammanboende utan barn (ref.kat.)			
	Sammanboende med barn	1,0	1,1*	0,9*
	Ensamstående utan barn	1,3***	1,2**	1,3***
	Ensamstående med barn	1,7***	1,7***	1,7***
Bostadstyp	Småhus (ref.kat.)			
	Flerfamiljshus	1,4***	1,4***	1,4***

**** Statistiskt signifikant på 0,1 procentsnivån.

*** Statistiskt signifikant på 1 procentsnivån.

** Statistiskt signifikant på 5 procentsnivån.

* Ej statistiskt signifikant.

Sexualbrott

År 2017 uppgav 4,7 procent av befolkningen i åldrarna 16–84 år att de blivit utsatta för sexualbrott under det senaste året (Brå 2018). Liksom för de flesta andra brott mot enskild person, påverkas risken att utsättas av ålder, familjetyp och bostadstyp, men också av kön.

Tabell 5 visar att kvinnor har tio gånger så stor risk att utsättas, vilket innebär att mäns risk är en tiondel så stor (0,1). Liksom för misshandel verkar risken vara särskilt koncentrerad till unga, och avtar särskilt snabbt med åldern. Risken bland ensamstående kvinnor är särskilt hög; överrisken är 1,9 för ensamstående kvinnor utan barn och 1,7 för ensamstående kvinnor med barn.

Dessutom är risken mer koncentrerad till unga överlag; kvinnor i åldern 20–24 år har en 1,7 gånger så hög risk som referensgruppen (kvinnor i åldern 25–34 år), och män i samma åldersgrupp har en 1,8 gånger så hög risk som motsvarande referensgrupp (män i åldern 25–34 år). De yngsta kvinnorna (16–19 år) har också en överrisk, något som inte tycks vara fallet för de yngsta männen.

Tabell 5: Risk att bli utsatt för sexualbrott. Analyser av samtliga respektive kvinnor och män separat. Riskkvoter och signifikansnivåer.

Variabel	Kategori	Samtliga	Män	Kvinnor
Kön	Kvinnor (ref.kat.)			
	Män	0,1***		
Ålder	16–19	1,5***	1,0	1,5***
	20–24	1,7***	1,8**	1,7***
	25–34 (ref.kat.)			
	35–44	0,6***	0,6	0,6***
	45–54	0,4***	0,5**	0,3***
	55–64	0,1***	0,2***	0,1***
Familjetyp	65–74	<0,1***	0,1***	<0,1***
	75–84	<0,1***	0,1***	<0,1***
	Sammanboende utan barn (ref.kat.)			
	Sammanboende med barn	0,7***	0,6	0,7***
	Ensamstående utan barn	1,8***	1,2	1,9***
Bostadstyp	Ensamstående med barn	1,7***	1,9	1,7***
	Småhus (ref.kat.)			
	Flerfamiljshus	1,5***	1,4*	1,5***

**** Statistiskt signifikant på 0,1 procentsnivån.

*** Statistiskt signifikant på 1 procentsnivån.

** Statistiskt signifikant på 5 procentsnivån.

* Ej statistiskt signifikant.

Personrån

År 2017 uppgav 1,1 procent av befolkningen i åldrarna 16–84 år att de blivit utsatta för personrån under det senaste året (Brå 2018). Liksom för de flesta andra brott mot enskild, påverkas risken att utsättas av ålder, familjetyp och bostadstyp, men också av kön och utbildning.

Som framkommer av tabell 6 har män större risk än kvinnor att utsättas för personrån (2,6). Därmed finns det vissa likheter med misshandel, där män också har högre risk att utsättas. Personer med förgymnasial utbildning har förhöjd risk (1,3), medan personer med eftergymnasial utbildning har särskilt låg risk (0,6), båda i förhållande till de med högst gymnasieutbildning.

Tabell 6: Risk att bli utsatt för personrån. Analyser av samtliga respektive kvinnor och män separat. Riskkvoter och signifikansnivåer.

Variabel	Kategori	Samtliga	Män	Kvinnor
Kön	Kvinnor (ref.kat.)			
	Män	2,6***		
Ålder	16–19	0,5**	0,5*	0,5
	20–24	0,8	0,8	0,9
	25–34 (ref.kat.)			
	35–44	0,8	0,8	1,0
	45–54	0,6***	0,5***	0,8
	55–64	0,4***	0,3***	0,4**
	65–74	0,2***	0,2***	0,3***
Familjetyp	75–84	0,1***	0,1***	0,2***
	Sammanboende utan barn (ref.kat.)			
	Sammanboende med barn	0,9	0,9	0,8
	Ensamstående utan barn	1,4**	1,5**	1,3
Bostadstyp	Ensamstående med barn	1,6*	1,7	1,3
	Småhus (ref.kat.)			
Utbildning (högsta)	Flerfamiljshus	1,6***	1,6***	1,7**
	Förgymnasial	1,3*	1,4*	1,3
	Gymnasial (ref.kat.)			
	Eftergymnasial	0,6***	0,7**	0,6*

**** Statistiskt signifikant på 0,1 procentsnivån.

*** Statistiskt signifikant på 1 procentsnivån.

** Statistiskt signifikant på 5 procentsnivån.

* Ej statistiskt signifikant.

Fickstöld

År 2017 uppgav 3,1 procent av befolkningen i åldrarna 16–84 år att de blivit utsatta för fickstöld under det senaste året (Brå 2018). Liksom för de flesta andra brott mot enskild person, påverkas risken att utsättas av ålder, familjetyp och bostadstyp, men också av boendeort.

Tabell 7 visar att personer som bor i storstadsregioner har 1,6 gånger så stor risk att utsättas jämfört med de som bor i medelstora städer. I mindre städer och på landsbygden är risken lägre än i medelstora städer (0,8).

För unga finns det skillnader mellan män och kvinnor. Bland kvinnor har de två yngsta åldersgrupperna en förhöjd risk (båda 1,8), ett mönster som inte syns bland männen. En annan skillnad är att kvinnor i flerbostadshus har en överrisk (1,5) jämfört med kvinnor som bor i småhus, medan motsvarande skillnad inte framträder bland män.

Tabell 7: Risk att bli utsatt för fickstöld. Analyser av samtliga respektive kvinnor och män separat. Riskkvoter och signifikansnivåer.

Variabel	Kategori	Samtliga	Män	Kvinnor
Ålder	16–19	1,5***	1,2	1,8***
	20–24	1,5***	1,1	1,8***
	25–34 (ref.kat.)			
	35–44	0,8*	0,8	0,8
	45–54	0,8**	0,8	0,7*
	55–64	0,6***	0,6**	0,6***
	65–74	0,6***	0,6***	0,5***
	75–84	0,4***	0,5***	0,4***
Familjetyp	Sammanboende utan barn (ref.kat.)			
	Sammanboende med barn	1,0	1,0	0,9
	Ensamstående utan barn	1,3***	1,4**	1,2*
	Ensamstående med barn	1,4*	1,4	1,3
Bostadstyp	Småhus (ref.kat.)			
	Flerfamiljshus	1,3***	1,0	1,5***
Boendeort	Storstadsregion	1,6***	1,7***	1,5***
	Medelstor stad (ref.kat.)			
	Mindre stad eller på landsbygden	0,8*	1,0	0,7**

**** Statistiskt signifikant på 0,1 procentsnivån.

*** Statistiskt signifikant på 1 procentsnivån.

** Statistiskt signifikant på 5 procentsnivån.

* Ej statistiskt signifikant.

Försäljningsbedrägeri

År 2017 uppgav 4,5 procent av befolkningen i åldrarna 16–84 år att de blivit utsatta för försäljningsbedrägeri under det senaste året (Brå 2018). Denna brottstyp skiljer sig från vissa andra brott mot enskild person på så sätt att risken att utsättas påverkas av kön och sysselsättning, men inte av familjetyp eller bostadstyp.

Tabell 8 visar att män har något större risk att bli utsatta för försäljningsbedrägeri (1,3) än kvinnor. Därmed finns det vissa likheter med misshandel och personrån, där också män har högre risk än kvinnor.

Risken samvarierar med sysselsättning. Långtidssjukskrivna och personer med sjukersättning har särskilt förhöjd risk att utsättas (1,9 respektive 1,8), vilket även gäller egna företagare och arbetssökande (båda 1,4).

Risken att utsättas i en viss åldersgrupp varierar något mellan män och kvinnor. De yngsta kvinnorna (16-19 år) har en relativt låg risk (0,6) jämfört med kvinnor i åldern 25–34 år. Motsvarande skillnader finns inte mellan de yngsta männen och män i åldern 25–34 år. Män och kvinnor över 55 år har en lägre risk än referensgruppen (i åldern 25–34 år) och risken avtar med åldern där risken avtar snabbare bland kvinnor. Utöver ålder finns det en könsskillnad bland personer med sjukersättning. Både män och kvinnor med sjukersättning har en förhöjd risk jämfört med anställda personer, men risken är särskilt förhöjd bland kvinnor (2,1), medan män med sjukersättning har 1,5 gånger så hög risk som anställda män.

Tabell 8: Risk att bli utsatt för försäljningsbedrägeri. Analyser av samtliga respektive kvinnor och män separat. Riskkvoter och signifikansnivåer.

Variabel	Kategori	Samtliga	Män	Kvinnor
Kön	Kvinnor (ref.kat.)			
	Män	1,3***		
Ålder	16–19	0,8*	1,0	0,6**
	20–24	1,1	1,2	1,0
	25–34 (ref.kat.)			
	35–44	0,9*	0,8*	0,9
	45–54	0,9	0,9	0,9
	55–64	0,6***	0,7**	0,5***
	65–74	0,4***	0,6***	0,3***
75–84	0,3***	0,4***	0,2***	
Sysselsättning	Anställda (ref.kat.)			
	Egen företagare	1,4***	1,4***	1,3
	Arbetssökande	1,4**	1,4*	1,4*
	Långtidssjukskrivna	1,9***	2,0**	1,8**
	Sjukersättning	1,8***	1,5*	2,1***
	Övriga	0,9	0,9	0,9

**** Statistiskt signifikant på 0,1 procentsnivån.

*** Statistiskt signifikant på 1 procentsnivån.

** Statistiskt signifikant på 5 procentsnivån.

* Ej statistiskt signifikant.

Kort-/kreditbedrägeri

År 2017 uppgav 4,9 procent av befolkningen i åldrarna 16–84 år att de blivit utsatta för kort-/kreditbedrägeri under det senaste året (Brå 2018). Liksom för försäljningsbedrägeri påverkas risken att utsättas av ålder och sysselsättning, men också av bostadstyp och förvärvsinkomst.

Jämfört med andra brott mot enskild person är skillnaderna inte lika stora mellan olika åldrar i risken att utsättas för kort-/kreditbedrägeri (se tabell 9). De yngsta (15–19 år) har en lägre risk att utsättas (0,4) medan utsattheten är högst för personer mellan 20 och 54 år. Personer i åldersgruppen 55 år och äldre har en lägre risk att utsättas, en risk som avtar med åldern. De äldsta (75–84 år) har hälften så hög risk att utsättas som referensgruppen (0,5).

Likt de flesta andra brott mot enskild person har boende i flerbostadshus en högre risk att utsättas än boende i småhus.

Även sysselsättning påverkar risken att utsättas; egna företagare och långtidssjukskrivna har en förhöjd risk (1,7 respektive 1,4) medan kategorin övriga, som omfattar studerande, föräldralediga, tjänstlediga, hemmafruar/hemmamän och pensionärer, har en liten underrisk (0,8).

Även förvärvsinkomst påverkar; de med högre inkomster har högre risker än de med lägre inkomster. Den övre halvan i inkomstfördelningen har högre risker, och risken ökar med inkomsten, där den översta decilen, det vill säga tiondelen med högst inkomst, har en risk på 1,9.

Bland dem som är äldre än 54 år finns en skillnad mellan män och kvinnor, nämligen att kvinnorna i denna ålder har en lägre risk att utsättas än de yngre, medan detta inte gäller bland män. Till exempel har kvinnor 55–64 år en risk på 0,6, medan motsvarande grupp bland männen har en risk på 1,0. Dessutom finns det en skillnad mellan långtidssjukskrivna män och kvinnor. Långtidssjukskrivna män har en statistiskt signifikant överrisk, något som inte tycks vara fallet bland kvinnor.

Tabell 9: Risk att bli utsatt för kort- och kreditbedrägeri. Analyser av samtliga respektive kvinnor och män separat. Riskkvoter och signifikansnivåer.

Variabel	Kategori	Samtliga	Män	Kvinnor
Ålder	16–19	0,4***	0,4***	0,4***
	20–24	1,1	1,1	1,0
	25–34 (ref.kat.)			
	35–44	1,0	1,1	0,9
	45–54	1,0	1,1	0,9
	55–64	0,8**	1,0	0,6***
	65–74	0,6***	0,9	0,5***
	75–84	0,5***	0,8	0,4***
Bostadstyp	Småhus (ref.kat.)			
	Flerfamiljshus	1,2***	1,2***	1,2**
Syssetsättning	Anställda (ref.kat.)			
	Egen företagare	1,7***	1,7***	1,4**
	Arbetsökande	1,0	1,1	0,9
	Långtidssjukskrivna	1,4*	1,8*	1,2
	Sjukersättning	1,1	1,0	1,1
	Övriga	0,8*	0,9	0,8*
Förvärvsinkomst	Decil 1–5 (ref.kat.)			
	Decil 6	1,1	1,0	1,2
	Decil 7	1,2**	1,1	1,3*
	Decil 8	1,3***	1,3*	1,3**
	Decil 9	1,5***	1,4***	1,4**
	Decil 10	1,9***	1,8***	1,7***

**** Statistiskt signifikant på 0,1 procentsnivån.

*** Statistiskt signifikant på 1 procentsnivån.

** Statistiskt signifikant på 5 procentsnivån.

* Ej statistiskt signifikant.

Trakasseri

År 2017 uppgav 5,9 procent av befolkningen i åldrarna 16–84 år att de blivit utsatta för trakasseri under det senaste året (Brå 2018). Liksom för de flesta andra brott mot enskild person påverkas risken att utsättas av ålder, familjetyp och bostadstyp, men också av sysselsättning.

Risken att bli utsatt för trakasseri är särskilt hög för ensamstående, speciellt de med barn (se tabell 10). Ensamstående föräldrar med barn har mer än dubbelt så hög risk att utsättas som sammanboende utan barn (2,1).

I övrigt framkommer liknande tendenser som för brott mot enskild person sammantaget. Dock ingår även sysselsättning i modellen, där risken att utsättas varierar mellan olika sysselsättningar. Högst är risken bland långtidssjukskrivna och personer med sjukersättning (2,6 respektive 2,3), men även egna företagare och arbetsökande har en viss överrisk.

Män och kvinnor har olika risk i olika åldrar. Kvinnor under 25 år har en överrisk, vilket är ett mönster som inte syns bland män. För kvinnor avtar risken med åldern, något som inte tycks vara fallet för bland män, där risken istället är relativt jämnt fördelad mellan åldrarna.

Tabell 10: Risk att bli utsatt för trakasseri. Analyser av samtliga respektive kvinnor och män separat. Riskkvoter och signifikansnivåer.

Variabel	Kategori	Samtliga	Män	Kvinnor
Ålder	16–19	1,4***	1,1	1,4**
	20–24	1,3***	1,1	1,4***
	25–34 (ref.kat.)			
	35–44	0,8*	0,9	0,8*
	45–54	0,7***	0,7**	0,7***
	55–64	0,5***	0,6***	0,4***
	65–74	0,6***	1,0	0,4***
	75–84	0,6***	1,1	0,4***
Familjetyp	Sammanboende utan barn (ref.kat.)			
	Sammanboende med barn	0,8**	1,0	0,7***
	Ensamstående utan barn	1,3***	1,3**	1,5***
	Ensamstående med barn	2,1***	1,7***	2,1***
Bostadstyp	Småhus (ref.kat.)			
	Flerfamiljshus	1,1**	1,1	1,1*
Sysselsättning	Anställda (ref.kat.)			
	Egen företagare	1,3**	1,3*	1,4*
	Arbetsökande	1,5***	1,8***	1,3
	Långtidssjukskrivna	2,6***	2,5***	2,5***
	Sjukersättning	2,3***	2,0***	2,4***
	Övriga	1,1	1,0	1,1

**** Statistiskt signifikant på 0,1 procentsnivån.

*** Statistiskt signifikant på 1 procentsnivån.

** Statistiskt signifikant på 5 procentsnivån.

* Ej statistiskt signifikant.

Nätkränkning

År 2017 uppgav 1,9 procent av befolkningen i åldrarna 16–84 år att de under det senaste året blev utsatta för nätkränkning (Brå 2018). Likt de flesta andra brott mot enskild person påverkas risken att utsättas av ålder, familjetyp och bostadstyp, men också av sysselsättning.

Samma tendenser som för andra brott mot enskild person framkommer. Överrisken för ensamstående med barn är dock hög, högre än bland brotten mot person sammantaget. Tabell 11 visar att det är drygt dubbelt så stor risk för ensamstående med barn att utsättas som för sammanboende utan barn (2,2). Risken bland de yngsta (16–19 år) är också betydligt högre än i referenskategorierna 25–34 år, nämligen drygt tre gånger så stor (3,2).

Risken att utsättas varierar också efter typ av sysselsättning, och är förhöjd för egna företagare, arbetssökande och personer med sjukersättning, men kanske framför allt långtidssjukskrivna, som har över tre gånger så hög risk att utsättas som anställda (3,6).

I den yngsta ålderskategorin finns det könsskillnader i risken att utsättas. Både de yngsta männen och de yngsta kvinnorna har en överrisk att utsättas, men överrisken är särskilt förhöjd bland de yngsta kvinnorna. Bland männen är risken för de yngsta mer än dubbelt så hög (2,4) som för dem i åldern 25–34 år, medan de yngsta kvinnorna har mer än tre gånger så hög risk (3,6) som kvinnorna i åldern 25–34 år. Bland både män och kvinnor avtar risken med åldern, men den avtar mer bland kvinnor än bland män.

Det finns könsskillnader också inom gruppen ensamstående föräldrar. Både ensamstående mammor och ensamstående pappor har förhöjd risk att utsättas, men risken är mer förhöjd bland de ensamstående papporna. Ensamstående pappor har en nästan tre gånger så hög risk som referenskategorierna (2,9) medan ensamstående mammor har nästan dubbelt så hög risk som referenskategorierna (1,9).

Som vi sett tidigare har långtidssjukskrivna en överrisk, men det finns en skillnad mellan långtidssjukskrivna män och långtidssjukskrivna kvinnor. Männen har en nästan tre gånger så stor risk som referenskategorierna (2,8) medan kvinnorna har nästan fyra gånger högre risk än referenskategorierna (3,9).

Även arbetssökande har en överrisk men det finns en skillnad mellan arbetssökande män och arbetssökande kvinnor. Arbetssökande män har drygt dubbelt så stor risk som anställda (2,1), något som inte gäller för arbetssökande kvinnor.

Tabell 11: Risk att bli utsatt för nätkränkning. Analyser av samtliga respektive kvinnor och män separat. Riskkvoter och signifikansnivåer.

Variabel	Kategori	Samtliga	Män	Kvinnor
Ålder	16–19	3,2***	2,4***	3,6***
	20–24	1,6***	1,5*	1,6**
	25–34 (ref.kat.)			
	35–44	0,8*	0,7*	0,9
	45–54	0,8*	0,8	0,7
	55–64	0,5***	0,6**	0,4***
	65–74	0,3***	0,4***	0,2***
	75–84	0,3***	0,5*	0,2***
Familjetyp	Sammanboende utan barn (ref.kat.)			
	Sammanboende med barn	1,1	1,3	0,9
	Ensamstående utan barn	1,4**	1,4*	1,4*
	Ensamstående med barn	2,2***	2,9***	1,9**
Bostadstyp	Småhus (ref.kat.)			
	Flerfamiljshus	1,2**	1,3*	1,2
Syssetsättning	Anställda (ref.kat.)			
	Egen företagare	2,2***	2,2***	2,0**
	Arbetssökande	1,7**	2,1***	1,2
	Långtidssjukskrivna	3,6***	2,8**	3,9***
	Sjukersättning	1,8**	1,8	1,8*
	Övriga	0,8*	0,8	0,7

**** Statistiskt signifikant på 0,1 procentsnivån.

*** Statistiskt signifikant på 1 procentsnivån.

** Statistiskt signifikant på 5 procentsnivån.

* Ej statistiskt signifikant.

Resultaten sammantaget och diskussion

Denna kortanalys har belyst utsattheten för brott mot enskild person, dels per brottstyp, dels sammantaget, och relaterat denna utsatthet till olika socioekonomiska och demografiska förhållanden, när sådana utgjort relevanta bakgrundsvariabler, beroende på brottstyp.

Modellerna för olika brottstyper och för brottstyperna sammantaget visas i tabell 12, som är en förenklad översiktstabell, utan uppgift om huruvida riskkvoterna är statistiskt signifikant skilda från 1 eller ej. Resultatet är att risken att utsättas för brott mot enskild person, i alla fall sammantaget, påverkas av ålder, familjetyp och bostadstyp, något som i regel också framkommer när de olika brottstyperna studeras var och en för sig. Vi har sett att risken avtar med ålder, att ensamstående, speciellt med barn, har högre risk än sammanboende och att boende i flerfamiljshus har högre risk än boende i småhus.

Bedrägerikategorierna utgör dock ett undantag från de tendenser som framkommer för brott mot enskild person. För försäljningsbedrägeri har ålder och sysselsättning störst betydelse, medan ålder, bostadstyp, sysselsättning och förvärvsinkomst har störst betydelse för kort- och kreditbedrägeri.

Vissa av förhållandena hade en försumbar påverkan på risken att utsättas. Personer med ekonomiskt bistånd och personer med svensk eller utländsk bakgrund gav ett försumbart bidrag, och ingår därför inte i någon av modellerna.

Tabell 12: Modeller, inklusive förklarande variabler, för olika brottstyper och för brotten mot enskild person sammantaget. Siffrorna avser riskkvoter. I denna sammanfattande tabell redovisas endast riskkvoter, inte huruvida resultaten är signifikanta eller ej.

Förklarande variabel	Kategori / Brottstyp	Misshandel	Hot	Sexualbrott	Personrån	Fickstöld	Försämningsbedrägeri	Kort-/kreditbedrägeri	Trakasserier	Nätkränkning	Brott mot enskild person sammantaget
Kön	Kvinnor (ref.kat.)										
	Män	1,8		0,1	2,6		1,3				
Ålder	16–19 år	1,6	1,1	1,5	0,5	1,5	0,8	0,4	1,4	3,2	1,3
	20–24 år	1,5	1,1	1,7	0,8	1,5	1,1	1,1	1,3	1,6	1,3
	25–34 år (ref.kat.)										
	35–44 år	0,7	0,9	0,6	0,8	0,8	0,9	1,0	0,8	0,8	0,8
	45–54 år	0,5	0,9	0,4	0,6	0,8	0,9	1,0	0,7	0,8	0,8
	55–64 år	0,3	0,7	0,1	0,4	0,6	0,6	0,8	0,5	0,5	0,6
	65–74 år	0,1	0,3	<0,1	0,2	0,6	0,4	0,6	0,6	0,3	0,3
75–84 år	0,1	0,1	<0,1	0,1	0,4	0,3	0,5	0,6	0,3	0,3	0,4
Bakgrund	Utrikesfödd										
	Svenskfödd, två föräldrar föd. utomlands Svenskfödd, minst en förälder född i Sverige (ref.kat.)										
Utbildning	Förgymnasial				1,3						
	Gymnasial (ref.kat.)										
	Eftergymnasial				0,6						
Familjetyp	Sammanboende utan barn (ref.kat.)										
	Sammanboende med barn	1,0	1,0	0,7	0,9	1,0			0,8	1,1	1,0
	Ensamstående utan barn	1,5	1,3	1,8	1,4	1,3			1,3	1,4	1,1
	Ensamstående med barn	2,1	1,7	1,7	1,6	1,4			2,1	2,2	1,5
Bostadstyp	Boende i småhus (ref.kat.)										
	Boende i flerbildningshus	1,4	1,4	1,5	1,6	1,3		1,2	1,1	1,2	1,2
Boendeort	Mindre stad eller på landsbygden					0,8					
	Större stad (ref.kat.)										
	Storstadsregion					1,6					
Ekonomiskt bistånd	Erhåller inte ekonomiskt bistånd (ref.kat.)										
	Erhåller ekonomiskt bistånd										
Sysselsättning	Anställd (ref.kat.)										
	Egen företagare						1,4	1,7	1,3	2,2	
	Arbetslös						1,4	1,0	1,5	1,7	
	Långtidssjukskriven						1,9	1,4	2,6	3,6	
	Sjukersättning						1,8	1,1	2,3	1,8	
	Övrigt						0,9	0,8	1,1	0,8	
Förvärvsinkomst	Decil 1–5 (ref.kat.)										
	Decil 6							1,1			
	Decil 7							1,2			
	Decil 8							1,3			
	Decil 9							1,5			
Decil 10							1,9				

Diskussion

Inom kriminologin finns flera teorier som innehåller olika perspektiv och förklaringar till varför människor utsätts för brott. Dessa kan handla om exempelvis individens livsstil och rutiner men också om vilka möjligheter och begränsningar som finns i förhållande till socioekonomiska resurser. För att sätta resultaten i ett vidare sammanhang beskrivs exempel på teorier där ambitionen har varit att tolka resultaten i ett vidare perspektiv snarare än undersöka giltigheten i olika teorier och synsätt.

Den så kallade *livsstilsteorin* handlar om hur brottslighet och utsatthet kopplas till människors livsstil och aktivitetsmönster (Estrada och Nilsson 2006). Utsattheten varierar mellan olika grupper, vilket enligt detta perspektiv kan kopplas till att individer, baserat på deras kön, ålder, familjetyper, inkomst och så vidare, har olika levnadsmönster i form av livsstil och rutiner som gör att de i olika grad exponeras för situationer som innebär en risk att utsättas.

En annan men liknande teori är *rutinaktivitetsteorin*, där en central del är att brott och utsatthet är förknippade med vardagslivets rutiner, till exempel arbete, skola, boende, transporter, fritidsaktiviteter och konsumtion (Sarnecki 2014). Enligt dessa synsätt kan det finnas ett samband mellan individers utsatthet och deras livsstil och rutiner, som ju påverkar i vilken utsträckning de vistas på olika platser, vid vilka tidpunkter, vilka personer de kommer i kontakt med och så vidare.

Ett problem för båda teorierna är att livsstil och rutiner, i alla fall delvis, kan vara uttryck för strukturella förhållanden och begränsningar, snarare än något helt självvalt. Till exempel varierar resurserna och möjligheterna mellan olika bostadsområden (Estrada och Nilsson 2006). Bristande resurser i ett område kan leda till en minskad kollektiv förmåga, vilket innebär att det finns en lägre grad av organisering och tillit hos de boende, och därmed mindre förmåga att agera till förmån för andra boende i området, exempelvis genom att ingripa mot oönskade beteenden (Gerell, 2014). Därigenom skulle ett visst levnadsmönster i ett område med bristande resurser kunna tänkas leda till ökad risk att bli brottsutsatt, medan motsvarande levnadsmönster i ett område med bättre socioekonomiska förutsättningar inte nödvändigtvis innebär samma risk.

Vi har i kortanalysen sett att boende i flerfamiljshus innebär en överrisk att utsättas för brott mot enskild person, liksom att risken att utsättas är som högst bland unga, och avtar med stigande ålder. Ensamstående, speciellt de med barn, har en överrisk att utsättas.

Det är möjligt att dessa över- och underrisker i någon mån hänger ihop med människors rutiner och livsstil, eftersom dessa varierar mellan olika åldrar och familjetyper. Personer i övre tonåren har exempelvis i regel ett annat levnadsmönster än pensionärer. På samma sätt skiljer sig levnadsmönstret mellan olika familjetyper, där det kan finnas skillnader dels mellan ensamstående och sammanboende, dels mellan föräldrar och personer utan barn. Dock undersökte Estrada och Nilsson (2004) utsatthet bland ensamstående mammor, och kom fram till att det fanns stora variationer inom gruppen, där de med sämre hälsa, de med lägre utbildning, de utan sysselsättning och de med ekonomiska och sociala resursbrister i högre grad utsätts för brott än andra ensamstående mammor.

Även inom en och samma brottstyp kan platsen och omständigheterna skilja sig åt. Unga deltar till exempel i större utsträckning i nöjeslivet, kopplat till alkoholkonsumtion på allmänna platser, och utsätter sig på så sätt för större risk att utsättas misshandla (Brå 2017). Även ensamstående utan barn kan tänkas delta i större utsträckning i nöjesliv, kopplat till alkoholkonsumtion, vilket kan vara en möjlig förklaring för denna grups överrisk. I denna kortanalys har vi sett att ensamstående föräldrar har ännu högre överrisk än ensamstående utan barn, trots att dessa föräldrar är en grupp som kunde tänkas delta mer sällan i nöjeslivet. Estrada och Nilsson (2007) menar att ensamstående mammor utan välfärdsproblem, vad gäller utsattheten för våld, liknar befolkningen i övrigt, mer än de liknar ensamstående mammor med flera välfärdsproblem. Deras förklaring är att utsattheten för våld hänger ihop med det begränsade handlingsutrymme som kommer med bristande ekonomiska och sociala resurser, snarare än med omständigheten att leva som ensamstående mamma generellt.

Referenser

Best, H. och Wolf, C. (2015). *The SAGE handbook of regression analysis and casual interference*. Kapitel 11. London: SAGE Publications Ltd.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2008). *Otrygghet och segregation. Bostadsområdets betydelse för allmänhetens trygghet och oro för brott*. Rapport 2008:16. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2017). *Upprepad utsatthet för hot- och våldsbrott i befolkningen 2005–2015*. Kortanalys 2/2017. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2018). *Nationella trygghetsundersökningen 2017. Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Rapport 2018:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Estrada, F. och Nilsson, A. (2004). "Exposure to threatening and violent behaviour among single mothers: The significance of lifestyle, neighbourhood and welfare situation". *British Journal of Criminology*, 44(2), s. 168–187.

Estrada, F. och Nilsson, A. (2006): *Segregation och utsatthet för egendomsbrott*. Arbetsrapport 2006:5. Stockholm: Institutet för Framtidsstudier.

Estrada, F. och Nilsson, A. (2007). "Den ojämlika utsattheten. Ett bidrag till forskningen om brottslighet och levnadsnivå". I: von Hofer, H. och Nilsson, A. (red.). *Brott i välfärden: Om brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik. Festskrift till Henrik Tham*. Stockholm: Stockholms universitet, kriminologiska institutionen.

Field, A. (2013). "Discovering statistics using IBM SPSS statistics". Fjärde upplagan. London: SAGE Publications Ltd.

Gerell, M. (2014). "Grannskap och socialt kapital", I: *Att laga revor i samhällsväven – om social utsatthet och sociala risker i den postindustriella staden*, s. 102. Malmö: Malmö högskola, institutionen för urbana studier.

Sarnecki, J. (2014). *Introduktion till kriminologin*. Volym 1. Lund: Studentlitteratur.

Stock J. och Watson M. (2007). *Introduction to econometrics*. Boston: Pearson education inc.

Bilagor

Bilaga 1. Metodbilaga

Logistisk regression med hänsyn till urvalsdesignen

NTU är en så kallad urvalsundersökning, där ett slumpmässigt urval av befolkningen får frågor om eventuell utsatthet för brott. Vid multivariata analyser av statistik från frågeundersökningar kan man välja att ta hänsyn till urvalsdesignen eller inte. Analyserna i denna studie tar hänsyn till att NTU är baserad på ett så kallat stratifierat obundet slumpmässigt urval. Vid analyserna användes *complex samples* i SPSS, där man tar hänsyn till antalet strata och hur många observationer varje specifikt stratum innehåller. Bedömningen är att huvuddragen i resultaten inte påverkas av om urvalsdesignen beaktas eller inte.

Variabler i studien

Som beskrivs i metodkapitlet baseras studien på ett spann av demografiska och socioekonomiska variabler, som beskrivs mer detaljerat i tabell 13. Alla variabler finns tillgängliga i NTU Lokal, där vissa baseras på frågor i enkäten medan andra hämtats in från olika register.

För de olika variablerna har olika referensgrupper valts. Till exempel sätts mäns risk i relation till referenskategori – kvinnor. Valet av referensgrupper utgår från att referensgrupperna ska vara logiska, upplevas som naturliga, inte vara ”extremkategorier”, inte utgöra för små grupper och gärna utgöra en mittenkategori, så att man studerar såväl över- som underrisker.

Tabell 13: Variabler som ingår i studien efter variabeltyp, källa och kategorier.

Variabel	Variabeltyp	Källa	Kategorier
Kön	Demografi	Registret över totalbefolkningen 2016.	<ul style="list-style-type: none"> • Man • Kvinna
Ålder	Demografi	NTU Lokal 2017.	<ul style="list-style-type: none"> • 16–19 år • 20–24 år • 25–34 år • 35–44 år • 45–54 år • 55–64 år • 65–74 år • 75–84 år
Svensk/utländsk bakgrund	Demografi	Registret över totalbefolkningen.	<ul style="list-style-type: none"> • Svenskfödda med minst en inrikesfödd förälder • Svenskfödda med båda föräldrarna utrikesfödda • Utrikesfödd
Utbildningsnivå	Socioekonomi	I första hand utbildningsregistret över avklarade utbildningar vårtterminen 2016. Om uppgift saknas, används uppgiften om högsta slutförda utbildning i NTU Lokal 2017.	<ul style="list-style-type: none"> • Förgymnasial • Gymnasial • Eftergymnasial
Familjetyp	Demografi	NTU Lokal 2017.	<ul style="list-style-type: none"> • Sammanboende utan barn • Sammanboende med barn • Ensamstående utan barn • Ensamstående med barn
Bostadstyp	Socioekonomi	NTU Lokal 2017.	<ul style="list-style-type: none"> • Småhus (villa, radhus, kedjehus och parhus) • Flerfamiljshus (lägenhet i flerbostadshus)
Boendeort	Demografi	Registret över totalbefolkningen 2016.	<ul style="list-style-type: none"> • Mindre stad/landsbygd • Större stad • Storstadsregion
Ekonomiskt bistånd	Socioekonomi	Inkomst- och taxeringsregistret 2015.	<ul style="list-style-type: none"> • Erhöll ekonomiskt bistånd • Erhöll inte något ekonomiskt bistånd
Sysselsättning	Socioekonomi	NTU Lokal 2017 (frågan om huvudsaklig sysselsättning).	<ul style="list-style-type: none"> • Anställd • Egen företagare • Arbetsökande (el. i arb.markn.åtgärd) • Långtidssjukskriven (mer än 3 mån.) • Sjukersättning (sjuk- eller aktivitetsersättning) • Övrigt (studerande, föräldraledig, tjänstledig, hemmafru/hemmaman eller pensionär)
Förvärvsinkomst	Socioekonomi	Inkomst- och taxeringsregistret 2015 (uppgiften om sammanräknad förvärvsinkomst).	<ul style="list-style-type: none"> • Decil 1–5 (dvs. nedersta halvan) • Decil 6 (dvs. sjätte tiondelen) • Decil 7 (dvs. sjunde tiondelen) • Decil 8 (dvs. åttonde tiondelen) • Decil 9 (dvs. nionde tiondelen) • Decil 10 (dvs. översta tiondelen)

Modellval

Specifika modeller har tagits fram för var och en av brottstyperna, liksom för brottstyperna sammantaget, men för män respektive kvinnor används däremot genomgående samma modeller. Dessa är därmed kanske inte optimala för att studera mäns eller kvinnors utsatthet separat, men man kan studera fördelningen av risk mellan män och kvinnor. Avsikten har varit att förklara så mycket som möjligt av skillnaderna i utsatthet, utan använda alltför komplexa modeller.

Modellerna bör anpassas bra på datamaterialet. Därför har olika mått på modellenpassning använts. Vid vanlig linjär regression är det vanligt att använda R^2 för att avgöra hur stor del av variansen som förklaras av variablerna och hur stor del som är oförklarad. Vid logistisk regression kan inte R^2 användas på detta sätt, men kan ändå bidra med information. I regel antar R^2 lägre värden vid logistisk regression än vid linjär regression, men kan enligt Best och Wolf (2015) användas för att avgöra om en variabel bör ingå i en modell eller inte. För det första har olika mått på förklaringsgrad, pseudo- R^2 , använts. De tre pseudo- R^2 -mått som använts är Cox and Snell, McFadden samt Nagelkerke, men även Pseudo -2 Log Likelihood, som är ett vanligt anpassningsmått vid logistisk regression.

Förutom att förklara så stor del som möjligt bör inte modellen vara för komplex. Ett sätt att studera modellens komplexitet är att studera antalet parametrar. Modellerna har alltså tagits fram utifrån både anpassningsmått och hur komplex modellen är.

I kortanalysen användes *forward stepwise*, vilket innebär att man till att börja med testar var och en av variablerna för sig, för att sedan stegvis lägga till ytterligare variabler. Målet har varit att för varje modell inkludera en unik uppsättning variabler som förklarar så mycket som möjligt av variationen i utsatthet mellan individer. Modellerna ska också vara relativt enkla med en så begränsad uppsättning variabler som möjligt. En anledning till att antalet variabler bör begränsas är att en komplex modell med många parametrar ökar risken för så kallad överparametrisering, vilket innebär att slumpmässig variation modelleras som systematisk variation. För flera brottstyper testades även *backwards elimination*, som innebär att man startar med de fulla modellerna, alltså modeller med alla förklaringsvariabler, och gradvis exkluderar en förklarande variabel i taget.

Datamaterialet presenteras i tabell 1 i inledningen, efter antalet utsatta och icke-utsatta, indelat efter kön och brottstyp. Vid regression med flera variabler, så kallad multivariat regression, finns en risk att modellerna blir för komplexa. En tumregel är att man inte bör ha mer än en parameter per 10–15 datapunkter (Field 2013, s. 313). I dessa tumregler tar man hänsyn till alla parametrar exklusive interceptet.

Om man bör använda tumregler eller inte är omdiskuterat, men ger trots allt en indikation på modellens komplexitet. I tabellen kan man se att den minsta gruppen utsatta/icke-utsatta är kvinnor som utsatts för personrån (226 kvinnor). Denna grupp är särskilt intressant, eftersom den innehåller minst antal utsatta och risken för överanpassning kan vara som störst i denna grupp. Om man antar att det krävs 10 datapunkter per parameter kan cirka 22 parametrar skattas, det vill säga 21 variabelvärden och ett så kallat intercept. I regressionen är detta uppfyllt då modellen innehåller 14 variabelvärden och ett intercept.

Undersökning av multikolinjäritet

Det är problematiskt om några av de förklarande variablerna i den logistiska regressionen uppvisar ett starkt samband med varandra, så kallad multikolinjäritet. Även om multikolinjäritet inte påverkar valet av modell, det vill säga vilka variabler som ska ingå i modellen, kan det påverka oddskvoterna (Stock och Watson 2007). För att undersöka om det fanns problem med multikolinjäritet studerades först bivariata korrelationer mellan de förklarande variablerna, varefter några sammantagna mått på kolinjäritet testades.

Till en början studerades en så kallad korrelationsmatris⁸, där alla variabler och alla kategorier ingick, med resultatet att det fanns några höga korrelationer mellan enstaka kategorier. Framför allt var korrelationen hög mellan ålder 16–19 år och studerande (+0,71), liksom mellan ålder 16–19 år och inkomstdecil 1 (+0,69). Eftersom dessa korrelationer var ganska höga, vilket kan påverka oddskvoterna, kategoriserades några av variablerna om. För det första slogs studerandekategorin ihop med andra kategorier som framför allt består av personer över 19 år (föräldralediga, pensionärer med mera), vilket minskade korrelationen mellan de olika kategorierna. För det andra kategoriserades variabeln förvärvsinkomst om. I och med att förvärvsinkomst bara har ett förklaringsvärde vid kort-/kreditbedrägeri, där den övre halvan av inkomstfördelningen är särskilt utsatt, kunde man slå ihop decil 1 med decil 2–5.

Field (2016) beskriver olika tumregler för perfekt multikolinjäritet och menar att det är vanligt att perfekt multikolinjäritet definieras som en korrelation över 0,8–0,9. Efter dessa ovan beskrivna åtgärder är korrelationen mellan förklarande variabler inte i närhet av dessa nivåer. Den högsta korrelationen är på +0,47, mellan ålder 16–19 år och förgymnasial utbildning (se tabell 14).

Tabell 14: Redovisning av korrelation mellan olika kategorier exklusive korrelationer inom samma variabel. Enbart korrelationer över 0,40.

Kombination av kategorier	Avser variablerna	Korrelation
Ålder 16–19 år + förgymnasial utbildning	Ålder och utbildning	+0,47
Ålder 65–74 år + övrigt	Ålder och sysselsättning	+0,45

Ett annat sätt att studera multikolinjäritet är att studera så kallade VIF- och tolerancevärden. Vid korrelationsmatriserna testades korrelation mellan en kombination av kategorier i taget. När VIF- och tolerancevärden undersöks testas korrelation mellan alla förklarande variabler i den specifika modellen. Dock kan man inte använda logistisk regression, utan man måste använda linjär regression för att ta fram dessa värden.

Om det högsta VIF-värdet är högre än 10 kan det vara problematiskt, om det genomsnittliga VIF-värdet är avsevärt större än 1 kan regressionen vara skev och om tolerancevärdet är under 0,2 indikerar det att det finns ett potentiellt problem (Field 2016). Tabell 15 visar dessa olika VIF- och tolerancevärden för de tio modellerna i kortanalysen (en modell för varje brottstyp och en modell för brottstyperna sammantaget). Ingen av modellerna hade ett VIF-värde över 10 och inga modeller hade ett tolerancevärde under 0,2. Dock var det genomsnittliga VIF-värdet högre än 1 för samtliga modeller. Därmed kan vi konstatera att det finns viss skevhet i modellerna beroende på multikolinjäritet. Vår bedömning är dock att den inte på något allvarligt vis påverkar tillförlitligheten i resultaten.

⁸ Pearson-korrelation.

Tabell 15: Redovisning av VIF- och tolerancevärden för de tio identifierade modellerna, enbart samtliga personer, ej uppdelat på män och kvinnor.

Modell/brottstyp	Högsta VIF-värde	Genomsnittligt VIF-värde	Lägsta tolerancevärde
Misshandel	2,4	1,7	0,4
Hot	2,4	1,7	0,4
Sexualbrott	2,4	1,7	0,4
Personrån	2,4	1,7	0,4
Trakasseri	3,1	1,8	0,3
Fickstöld	2,4	1,7	0,4
Försäljningsbedrägeri	2,9	1,8	0,3
Kort- och kreditbedrägeri	3,2	1,7	0,3
Nätkränkning	3,2	1,8	0,3
Brott mot enskild person sammantaget	2,3	1,7	0,4

Bilaga 2. Känslighetsanalys

I kortanalysen presenteras modeller med flera förklarande variabler. I denna bilaga kompletteras modellerna i kortanalysen med enkla modeller som bara innehåller en förklarande variabel. Dessa bivariata modeller kan användas för att jämföra med modellerna i kortanalysen. Av utrymmesskäl presenteras bara bivariata modeller för brott mot enskild person sammantaget och för män och kvinnor sammantaget.

Modellerna presenteras i tabell 16, där de första tio modellerna är så kallade bivariata modeller, bestående av enbart en förklarande variabel utöver den beroende variabeln (som i detta fall mäter *utsatthet*). Den sista modellen, modell 11, är en multivariat modell, det vill säga en modell med flera förklarande variabler.

En ambition, som nämnts i metodavsnittet och bilaga 1, är att ta fram relativt enkla modeller som förklarar en så stor del av utsattheten som möjligt. För att jämföra olika modeller kan olika pseudo- R^2 -mått och ett loglikelihoodmått användas, som alla mäter hur bra modellen anpassas på datamaterialet, det vill säga hur stor del av skillnader i utsatthet som fångas upp av modellen.

Det finns flera olika sätt att studera en modells komplexitet där vi i denna kortanalys studerar antalet parametrar i modellen. Till exempel behöver man för modell 1 skatta ett variabelvärde (man) och ett så kallat intercept, vilket innebär att det behövs två parametrar för att skatta modellen. En modell med få parametrar kan sägas vara relativt enkel och en modell med många parametrar kan sägas vara komplex. I och med att var och en av de bivariata modellerna bara innehåller en förklarande variabel kan de alla sägas vara relativt enkla. Dock har de olika modellerna olika många kategorier. Till exempel är modellerna 1, 6 och 8 de allra enklaste modellerna, i och med att de endast innehåller 2 parametrar medan till exempel modell 2 är mer komplex, eftersom den innehåller 8 parametrar. Den multivariata modellen, modell 11, är mer komplex än alla de bivariata modellerna, eftersom den innehåller 12 parametrar.

De olika bivariata modellerna är olika bra på att förklara utsattheten. Modellerna tas fram utifrån en samlad bedömning av anpassningsmått och modellens komplexitet. I regel antar Pseudo- R^2 -mått lägre värden vid logistisk regression än vid linjär regression. Alla Pseudo- R^2 -mått är 0 som lägst, men där bara Nagelkerke rent teoretiskt kan uppnå värdet 1. För att ge en tillräckligt förenklad bild fokuserar vi nu på Nagelkerkemåttet.

Modellens känslighet

Modell 1, som enbart innehåller den förklarande variabeln kön, ger ett Nagelkerke-värde på 0,000 vilket kan tolkas som att kön inte kan vara någon betydande variabel för brott mot enskild person sammantaget. De andra modellerna ger högre värden till exempel gav modell 5, som bara innehåller familjetyper, ett värde på 0,018 och modell 6, som bara innehåller bostadstyper ett värde på 0,008. Av de bivariata modellerna ger modell 2, som bara innehåller ålder, högst värde (0,060). Den bivariata modellen med förvärvsinkomst, modell 10, visar också på ett relativt högt värde (0,021). Den multivariata modellen som redovisas i kortanalysen, modell 11, innehåller ålder men också familjetyper och bostadstyper, och ger ett värde på 0,069. Att också inkludera förvärvsinkomst ökar inte förklaringsgraden annat än marginellt.

De bivariata modellerna kan också användas för att kontrollera hur en viss variabel påverkar risken att utsättas. Man kan studera hur riskkvoterna för en viss variabel påverkas av att konstanthålla eller inte konstanthålla för andra variabler. För det första kan man studera hur ålder påverkar risken att utsättas. Modell 2 innehåller bara ålder medan modell 11 innehåller ålder, familjetyper och bostadstyper. På så sätt konstanthåller man i det senare fallet för familjetyper och bostadstyper. Fördelningen av risk mellan olika åldersgrupper påverkas inte om man håller familjetyper och bostadstyper konstant. Oavsett om man håller dessa variabler konstant eller inte är risken högst för de yngsta åldersgrupperna och avtar sedan med åldern. Fördelningen av risk är

alltså liknande, men även nivåerna på riskkvoterna⁹ är liknande. Till exempel är riskkvoten för personer 16–19 år 1,2 respektive 1,3.

För det andra kan man studera hur risken att utsättas hänger ihop med familjetyp. Både modell 5 och modell 11 innehåller familjetyp, men modell 11 konstanthåller för ålder och bostadstyp. När riskkvoterna för de olika modellerna jämförs kan man se att fördelningen av risk är liknande oavsett om man konstanthåller ålder och bostadstyp eller inte. Risken är som högst bland ensamstående med barn och näst högst bland ensamstående utan barn. En skillnad är att hela överrisken för sammanboende med barn försvinner när man håller ålder och bostadstyp konstant (minskar från 1,4 till 1,0). Överrisken för ensamstående utan barn minskar från 1,5 till 1,1 och överrisken för ensamstående med barn minskar från 2,0 till 1,5. Därmed minskar alla familjetypers inverkan på risken att utsättas när man tar hänsyn till ålder och bostadstyp.

För det tredje kan man studera hur risken att utsättas hänger ihop med bostadstyp. Både modell 6 och modell 11 innehåller bostadstyp, med skillnaden att modell 11 konstanthåller för ålder och familjetyp. När modellerna jämförs kan man se att det finns en liten överrisk för personer som bor i flerbostadshus oberoende om man kontrollerar för ålder och familjetyp eller inte.

⁹ I kortanalysen har de så kallade oddskvoterna räknats om till så kallade riskkvoter.

Tabell 16: Bivariata modeller och modell 11 som används i kortanalysen. Brotts mot enskild person sammantaget och samtliga personer (dvs. såväl män som kvinnor).

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6	Modell 7	Modell 8	Modell 9	Modell 10	Modell 11
Kvinna (ref.kat.)											
Man	1,0										
16–19 år		1,2***									1,3***
20–24 år		1,3***									1,3***
25–34 år (ref.kat.)											
35–44 år		0,8***									0,8***
45–54 år		0,8***									0,8***
55–64 år		0,6***									0,6***
65–74 år		0,4***									0,5***
75–84 år		0,3***									0,4***
Svenskfödda med minst en inrikesfödd förälder (ref.kat.)											
Svenskfödda med båda föräldrarna utrikesfödda			1,3***								
Utrikesfödd			1,5**								
Förgymnasial				1,0							
Gymnasial (ref.kat.)											
Eftergymnasial				1,1***							
Sam. utan barn (ref.kat.)											
Sam. med barn					1,4***						1,0
Ensamstående utan barn					1,5***						1,1***
Ensamstående med barn					2,0***						1,5***
Småhus (ref.kat.)											
Flerfamiljshus						1,3***					1,2***
Mindre stad/landsbygd							0,9***				
Större stad (ref.kat.)											
Storstadsregion							1,3***				
Erhöll inte ek. bistånd (ref.kat.)											
Erhöll ek. bistånd								1,3***			
Anställd (ref.kat.)											
Egen företagare									1,1**		
Arbetsökande									1,3***		
Långtidsjukskriven									1,8***		
Sjukersättning									1,2**		
Övrigt									0,7***		
Decil 1										1,9***	
Decil 2										1,6***	
Decil 3										0,9	
Decil 4										0,9**	
Decil 5 (ref.kat.)											
Decil 6										1,1*	
Decil 7										1,1	
Decil 8										1,1*	
Decil 9										1,2***	
Decil 10										1,3***	
Antal parametrar	2	8	3	3	4	2	3	2	6	10	12
Pseudo R2 – Cox and Snell	0,000	0,038	0,003	0,001	0,011	0,005	0,006	0,001	0,008	0,013	0,043
Pseudo R2 – Nagelkerke	0,000	0,060	0,004	0,001	0,018	0,008	0,009	0,001	0,013	0,021	0,069
Pseudo R2 – McFadden	0,000	0,039	0,003	0,001	0,011	0,005	0,006	0,001	0,008	0,013	0,044
Pseudo -2 Log Likelihood	3 244 659	3 218 189	3 310 437	3 343 984	3 285 615	3 222 304	3 328 785	3 345 603	3 319 424	3 303 578	3 075 036